

BOSANSKOHERCEGOVAČKO DRUŠTVO IZMEĐU ABULIJE I AFEKTACIJE

BH SOCIETY BETWEEN THE APATHY AND AFFECTATION

Sažetak

Tekst pod naslovom Bosanskohercegovačko društvo između abulije i afektacije ima za cilj da sa socijalno-psihološkog aspekta analizira stanje volje i dosega glavnih političkih aktera da promjene stanje i odnose u društvu. U dosadašnjem aktivitetu je vidljivo da nedostaje volje da se stvari i stanje mijenja, da se stalno nalaze opravdanja i da se manipulacijama i ideologizacijom pokušava stanje zadržati statusom quo. To najviše odgovara nekompetentnim političkim elitama koje pomoću zamagljivanja stanja pokušavaju privatizacijske i ekonomske procese provesti u svoju korist pomoću poluga vlasti, ali bez odgovornosti za posljedice i odnose koje te reforme sa sobom nose. Osporavanja i negiranja samog bića jedne države spada u sferu abulije koju karakteriše nedostatak volje da se stanje promijeni na bolje. Vlast kao opće dobro svih građana je instrumentalizirana i svedena u političke elite koje nemaju odgovornosti, a imaju stvarnu društvenu moć i uticaj. To stanje se ne može samo pravnim normama objasniti, za to je potrebna sociološka i psihološka analiza. Nisu samo domaće elite u stanju afektacije, već se tom metodom služe i međunarodni predstavnici koji se najilustrativnije iskazuju kroz ured visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu. Njihova učinkovitost u dosadašnjih petnaest godina je zanemariva, izuzev u onesposobljavanju domaćih intelektualnih i političkih potencijala da nešto bitnije promjene i predlože kao zajedničku viziju i mogućnost strategijskog djelovanja snaga promjena. Sama površna analiza ukazuje da je današnje stanje bosanskohercegovačkog društva programirano od međunarodnih snaga i to ka retrogradnosti i eksperimentisanju, a ne ka razvoju i promjenama koje su nužne za jedno društvo, za jednu državu i njen ustavnopravni poredak. Nakon svega postavlja se pitanje – ima li izlaza i rješenja za bolesno društvo, kao što je bosanskohercegovačko? Svakako da izlaz postoji, do njega treba doći spoznajom i istinom, ne kroz zamagljenu ideologiju i iskrivljenu historiju. Potreban je novi pristup, suočavanje sa sadašnjošću, bez osvrtnja unatrag, sa vizijom kako ići naprijed.

Ključne riječi: sociološka analiza, psihoanaliza, društvo, poredak, vlast, akteri sistema, afektacija, manipulacija, abulija, retrogradnost, patologija i nedostatak volje, politički akteri, međunarodna zajednica, visoki predstavnik za BiH

Summary

The article entitled “B-H Society between the Apathy and Affectation” has the goal to give analysis, from the socio-psychological aspect, of the state of will and range of the political factors to change the current conditions and relations in the society. The lack of will to make changes both in state of affairs and current situation; the constant finding of excuses and keeping the “status quo” via manipulation and subjecting to the ideology is clearly visible from the previous activities. Such state of affairs suits the most to the incompetent political elites, who by throwing the dust in eyes, attempt to run economic and privatization processes in their favor; by the leverages of authority, although without any responsibility for consequences and relations these reforms are inducing. Challenging and negating of some state’s very entity falls into the category of apathy, characterized by the lack of will to change thing for the better. The governance, as the general welfare of all citizens, has been instrumentalised and reduced to political elites that do not posses responsibility, yet having the actual social power and influence. The legal norms alone cannot explain that situation, therefore needing the social and psychological analysis as necessary. The domestic elites are not just in the state of affectation, yet the international community’s representatives are utilizing that method, which can be most clearly demonstrated through the Office of Higher Representative for Bosnia and Herzegovina. Their effectiveness, in previous fifteen years, is negligible, apart from training local intellectual and political to make some significant changes and to propose, as joined vision and possibility the forces of change’s strategic actions. Superficial analysis indicates that current state in the BH society is programmed by the International forces specifically to the backwardness and experimenting, not to the development and changes which a society, a state and its constitutional and legal order much need. After all, a question is being made whether a way out and solution for a maladious society, such is the one in B-H exists. Of course there is a solution, it should be reached by the truth and cognition, not through the blurred ideology and twisted history. A new approach is needed, the one that is facing the presence, without looking back, with a vision how to move forward.

Key words: *Sociologic analysis, psychoanalysis, society, order, power, actors, system, affectation, manipulation, apathy, backwardness, pathology and lacking of will, political actors, international community, Higher Representative for B-H.*

Ova analiza proizlazi iz samog naziva, ali i spoznaje do kojih sam kao sociolog i analitičar značajnih društvenih procesa i odnosa na bosanskohercegovačkoj sceni došao u prethodne dvije moje knjige koje su se bavile dosta sličnim problemima i fenomenima. Naime, za vrijeme velikog ratnog vihora (prvo izdanje 1992, a drugo 1994. godine) napisao sam knjigu pod nazivom “Jugoslavenski kaos i bosanska tragedija”. U njoj sam na specifičan način pokušao razjasniti fenomen raspada Jugoslavije i mnogobrojnih refleksija, naravno negativnih koje su se odnosile na Bosnu i Hercegovinu. Nažalost, negativni trend rušilaštva i razaranja u teritorijalnom, političkom, ekonomskom i duhovnom smislu još uvijek nije zaustavljen, bez obzira što je disolucijski proces nam bivše zemlje završen čak i u onim dijelovima koji su imali i drugačije vizije i koji su bili sljedbenici “krnje Jugoslavije”.

BiH je ne samo eksperiment i unikat u ustavnopravnom, pa i teritorijalnom uređenju, već i u načinu kako se u njoj obnaša vlast i na koji način ona funkcionira. Razdiobe i podjele nisu prevaziđene i nakon skoro petnaest godina. Ne postoji saglasnost političkih volja vladajućih stranaka da očuvaju vlastitu državu, u kojoj žele i bore se da zadobiju ili sačuvaju vlast. A pomoću iste te vlasti ruše zemlju i ne doprinose da ona postane samostalna, stabilna i samoodrživa, bez tutorstva i mentorstva onih stranih predstavnika. Iako znamo da danas niko nije dovoljan sam sebi, da se svi oslanjaju jedni na druge, u našim uvjetima i prilikama to nije tako. Povjerenje je upitno, približavanje ne samo političkih opcija već i jezičkih, duhovnih, kulturnih pa čak i ekonomskih predstavnika sve je dalja i upitnija. Legalitet i legitimitet se ne zadobija kroz forme koje vode napretku, već kroz retrogradne oblike koji razdvajaju i vraćaju tokove procesa unazad, nove nesuglasice i nepovjerenja sa velikom količinom programiranih konflikata kojima se u krajnjem opravdava sadašnje stanje i nemogućnost promjena koje bi vodile izlasku iz stanja začaranog kruga u kome su građani taoci etnopolitika i njihovih uskih interesa. Od subjekata društva i nosilaca političke volje građani su objekt manipulacije u kojoj su sredstvo za potkusurivanje političkih dominacija kako domaćih elita, tako i onih međunarodnih predstavnika. Građani su više nego zbunjeni, izluđeni promjenama, uvjetima života, načinom informiranja i vrijednostima koje se nude kao bitne i nove za stanje i odnose koji su nastali projekcijom stanja iz perspektive rata

i razaranja. Dominacija politike i političkih odnosa iznad vrijednosti rada pa i života čovjeka dovode do stanja u kome on postaje automat za upotrebu, a ne za racionalno rasuđivanje i aktivno djelovanje. Bezbroj izbora i legitimacije vlasti stanje ostaje isto, mijenjaju se pojedinci, koncepti ostaju isti. Iza tog legaliteta političke elite se vješto skrivaju i svoje rušilačke koncepte i nakanе opravdavaju legalitetom izbora. Manipulacija i ideologizacija koja polazi od programiranja straha, nepovjerenja, osporavanja vrijednosti života, ali i suživota su osnova na kojoj se gradi programska koncepcija i čija realizacija ima nesagledive posljedice. Te posljedice su emocionalne, duhovne, kulturne, ekonomske, logično onda – i političke. Danas su izvrnute vrijednosti na kojima počiva čovjek i njegov odnos u zajednici. Temeljni principi koji polaze od uvažavanja, podnošenja, saradnje i prijateljstava su pretvoreni u kolektivističke histerije, da ne postoji čovjek kao jedinka, već kao kolektivitet u kome pojedinac predstavlja amorfnu masu koja se dirigira i projektira za mržnju, rušenje, osporavanje, uništavanje. Političko ludilo pretvoreno je u kolektivne histerije kojima više ni psiholozi ne bi mogli pomoći. Možda bi E. From mogao nešto razjasniti sa svojim razumijevanjem kolektivističke histerije kroz termin socijalna situacija koja je bila slična u vrijeme kada je on sam pravio teorijski zaokret od individue i njegove patologije ka društvenoj anomiji i bolesti od koje samo društvo ili, preciznije rečeno, sam društveni sistem pati.

Stanje bosanskohercegovačkog društva nije moguće objasniti pa ni razumjeti pomoću konfliktnih teorija, nije ga moguće objasniti ni pomoću socijalno-psiholoških koncepata i dijagnoza, potreban je kritički multidisciplinarni pristup koji bi ukazao na stanje, glavne aktere koji generiraju i proizvode krizu, na subjekte ili sredstva manipulacije kako bi došli do frustracija, apatija, dezorijentacije i programiranosti ljudi ka rušilaštvu i daljnjoj društvenoj dezorijentaciji. Pojam istine, iako je u politici taj termin veoma upitan, kao i vrijednosti života, suživota, zajedničkog napretka, dobrobiti, sreće, svrhe sistema i poretka vlasti su pitanja koja više ne dopiru do običnog čovjeka. Javni prostor a time i privatna sfera su zagađeni političkim konceptima koji je prerastao u teror neviđenih razmjera. Dominacija informativnih sredstava i medija kojima se projicira samo politika i njena gledišta u jednom smjeru prema građanima može se porediti sa onim što je već u mračnoj društvenoj povijesti već viđeno. Na društvenoj sceni danas je sve podređeno političkim mjerilima i uticajima. Svi mediji su se pretvorili u juriš na frustraciju i zbunjivanje čovjeka i građanina. Nijedna zemlja na svijetu u srazmjeru broju stanovnika nema toliko medija. Svi se proglašavaju nezavisnim, što je dobro i što se teško formalno pravno može osporiti. U konceptualnom smislu, oni su svi u funkciji nadmoći politike nad životom i vrijednostima, rada, morala, biti i svrhe čovjeka, sve infor-

macije koje daju su frustrirajuće, zastrašujuće, koje vode depresiji, osjećanju bezizlaznosti i nemoći jedinke da bilo šta čini i učini. Jednostavno građanin se dovodi u poziciju primaoca poruke, izvršioca kolektivne volje i političke želje “svojih” predstavnika ili zastupnika bez mogućnosti provjere vrijednosti ili istinitosti, pa i drugih koncepata od naturenih i uvijek na dramatičan način javno plasiranih. Danas građani ne znaju šta su društvene vrijednosti, sve od reda su iskrivljene ili predstavljene u nekom drugom svjetlu. Iz nedostatka društvenih vrijednosti ne znaju se ni individualne. Građani nisu jednaki pred zakonom dva entiteta, dva pravna sistema i poretka; u jednom je građanin sa svojim kolektivnim identitetom manjina, u drugom konstitutivni element, čovjek ne zna ni čiji je državljanin i kojem prostoru i kojoj zemlji pripada. Može glasati samo za svoju etniju, bez mogućnosti izbora, što ga dovodi u poziciju da se nacionalno identifikira, a ne da slobodno bira svoje predstavnike i zastupnike. U jednom entitetu građanin plaća porez, u drugom takva davanja nisu ni predviđena i niz drugih veoma ilustrativnih primjera. Ako zavirimo u teoriju i vidimo da je još od Monteskijsa uveden princip podjele vlasti kako bi se onemogućila njena zloupotreba, onda se čovjek još više frustrira da ne zna koji koncept vlasti u državi u kojoj živi postoji i koji funkcioniра. Danas sudsku vlast ne poštuje zakonodavnu, niti izvršnu i obrnuto, što za posljedicu ima da je sva vlast, izuzev forme, izmještena iz institucija sistema u političke grupe i još uže u parcijalne političke elite čiji su taoci institucije sistema, poluge vlasti, građani, ali i oni koji nominalno imitiraju njene predstavnike. Političke stranke sastavljaju i postavljaju vlasti, mijenjaju pojedince bez koncepta i odgovornosti za stanje i odnose, bez odgovornosti za procese i za institucije koje su u funkciji građana, pa i države i poretka koji u njoj vlada. Čitava vlast i njen koncept rada sveden je u privatnu sferu političkih predstavnika koji nemaju odgovornosti ni pred građanima ni pred narodom, ali ni pred institucijama države. Nedostatak odgovornosti je osnova manipulacije i građanima i njihovim interesima. Legitimiranje putem izbora je samo opravdavanje stanja i daljnje urušavanje institucionalnog sistema, ali i države. Institucije sistema su danas u Bosni i Hercegovini formalne, bez suštine i biti odlučivanja. Odanost i poslušnost političkom centru a ne građanima je koncept funkcioniranja. Taj princip je napušten u demokratskim zemljama još u doba humanizma i renesanse, kada je došlo do potrebe modernizma i predstavljanja države na dobrobit i interes građanstva. Iako je historija učiteljica života, na našim prostorima to iskustvo ne vrijedi. Svijet a time i historija počinju kada dođu nove snage i kad one stvari uzmu u svoje ruke. Tad nastaje “blagostanje”. Od tog blagostanja sami građani bježe glavom bez obzira. Zar nije potvrda toj tezi najbolji pokazatelj da preko 60% mladih želi napustiti vlastitu zemlju i otići zauvijek iz tog blagostanja i demokratskog načina vladanja.

Pisati studiju ovakve vrste čovjek osjeća tjeskobu ne samo intelektualnu, već i spoznajnu. Frustracija je u toliko veća što spoznaja nije samo teorijska, već iskustvena. Autor je ne samo pratilac i analitičar događaja na prostoru BiH u posljednjih dvadeset godina, već i aktivni sudionik mnogobrojnih i događaja i procesa. Mnogobrojni događaji koji su trebali biti neka nada, iskorak iz stanja sadašnjosti, nerijetko su izmakli kontroli i onih snaga koje su ih programirale i željele usmjeriti u određenom pravcu. Ma koliko bila negativna forma i sadržina i usmjerena na rušenje zajedništva koje je među ljudima i narodima historijska nužnost ali i mogućnost, događaji su imali drugi tok. Narodi su oprezniji od svojih i političkih i intelektualnih elita. Mnogo bolje razumiju život, njegove nedaće i potrebe od programatora zla, mržnje, podjela i rušenja onog što je vrijeme potvrdilo kao datost i nužnost života ljudi u zajednici. Za to je najbolji primjer sam rat koji je programiran i koji je prvenstveno imao za cilj čišćenje teritorija od nevlastitog naroda i etnosa. Taj projekt ipak nije uspio, bez obzira na brutalnost i količinu upotrijebljene sile i nasilja, poniženja, maltretiranja i uništavanja materijalnih i duhovnih dobara s kojim su ljudi raspolagali. Za postupke upotrebe sile i nasilja političke elite su nalazile bezbroj opravdanja. Nijedno od njih nije vrijedno ili je već prevaziđeno. Demantirala je te tvrdnje stvarnost i historijska neumitnost života ljudi i na prostoru i u zajednici kao društvenih bića sa svim ljudskim potrebama i mogućnostima. Ideolozi, programeri, kreatori i realizatori zla, nasilja, etničkog čišćenja danas su istovremeno govorljivi zastupnici posebnosti, vlastitosti, nepodnošenja, širenja mržnje i projiciranja konflikata sa sadržajima za koje nije politika vezana, ali jeste nametnuta kao vrijednost u historiji i ljudskoj civilizaciji potvrđena. Političke elite u nedostatku vizije kriju se iza vrijednosti religije. Religija je suprotnost ideologiji i zloupotrebi čovjeka bez obzira na njegov svjetonazor. Pod skute religije vješto se inkorporiraju i vjerski autoriteti koji su shvatili svoju šansu da promjene i svoju poziciju i poziciju koju u statusu religijske organizacije zauzimaju. Nemali broj takvih sljedbenika su politički nadareni i neiživljeni, gdje pomoću božanskih normi pokušavaju zadobiti društveni legalitet i time ostvarivati ciljeve i interese koji nisu u temeljnom načelu religijskog učenja i vrijednosti na kojima ona počiva. Skup konfuzija javlja se kao paradigma ideologija koje čovjeka demotiviraju i pasiviziraju, koje istovremeno čovjeku nude beznade i apatiju jer utočišta i smiraja nemaju ni u religijskim obredima koji su postali kompilacija svetog i profano-političkog i to dnevnog za kratke upotrebe i za podizanje tenzija i netrpeljivosti. U našoj bližoj prošlosti ili sadašnjosti skoro da ne možete razlučiti šta je obredno a što političko, što vodi dostojanstvu vjere i poniznosti čovjeka bogu, a što odanosti nacionalitetu i kolektivnoj histeriji.

Tjeskoba razumijevanja društvenog stanja kreće se od nesigurnosti i besperspektivnosti i države i njenog naroda do nerazumijevanja biti i sadržine koja je dovela do tog stanja i snaga koje pored želje da imaju vlast uporno nastoje da unište državu i njene građane koje smatraju svojim vlasnicima, a ne samo podanicima. Političke elite raspolažu i to nekažnjeno i nesankcionisano i sa svojim ali i sa drugim etnosom i vladaju na najgrublji način ljudima, umjesto procesima. Dakle, političke elite su vlasnici građana i to bez posljedica i zato su ih i mogli trošiti u ratu i na bojištima u omjeru koji su smatrali potrebnim i primjereno postavljenim ciljevima. Tome svakako doprinosi i legislativa i međunarodna, ali i naša. Za zločine su odgovorni pojedinci, njima treba suditi, politika će ih štititi. U tom krugu zločin se nagrađuje i ako formalno osuđuje. U vlastitom narodu su takve osobe "heroji" jer su činili zlodjela nad drugim u ime svog kolektiviteta ili političkog interesa. Oni nisu ni moralno sankcionirani, već su čak amnestirani i od religijskih autoriteta. Šta ostaje čovjeku već da se pita koje zlo i u ime kojeg čovjek može i smije činiti, ko ima pravo da ga amnestira i oslobodi od odgovornosti.

Bez obzira na bezbroj emocija analitičar ili sociolog ima zadaću da promatra društvo i odnose u njemu, da razumije snage i aktere, da uoči zakonitosti kretanja i ishoda promjena na staložen, argumentovan, objektivan način. Hladnoća analize daje mogućnost objektivne slike stanja, ali i odmjeravanja snaga i ishoda promjena koje će diktirati unutrašnje strukture ili sama historija u kojoj bitnu ulogu imaju procesi i odnosi, pa i snage i akteri izvan bosansko-hercegovačkog društva.

BiH se konačno mora suočiti sa kolektivnim pamćenjem, sa svojim historijama i misterijama, sa svojim iluzijama i mogućnostima. Nužno je vidjeti društvo u rasprskanom ogledalu i procijeniti snage koje bi ga mogle sastaviti ili će ga i dalje razbijati. Pred tim izazovom nije jedan narod ili jedan etnos, pred istim izazovom su svi građani i sve etnije. S pravom se može reći da bosanski Srbi moraju shvatiti svoju poziciju i znati što, zaista, hoće i što je njihov interes, bez unaprijed nametnutog od političkih elita. Isti je slučaj i sa bosanskim Hrvatima. Niko ne može prenijeti teritoriju, ne može olako napustiti kulturu i tradiciju, niko ne može biti ono što nije i što mu povijest ne može priznati. Bošnjaci konačno moraju znati ko su, kuda žele ići i s kim, koja je njihova država i s kime je moraju ne samo historijski, već i u perspektivi dijeliti. Zanimarivanjem bilo koga vodi agresiji, secesiji, nasilju, konfliktnosti i sukobima koji se na ovim prostorima geometrijskom progresijom uvećavaju. Nije li to novo razdoblje koje zahtijeva iskorak iz sadašnjosti ostavljajući prošlost bez izravnavanja računa iz sadašnjosti. Iskustvo dvadesetog stoljeća ovom prostoru i narodima nije u krajnjem donio ništa novog izuzev ponavljanja prošlosti

i izravnavanja računa na generacijama koje nisu ničim doprinijele historijskoj nepravdi. Iluzija sadašnjosti kroz vizuru prošlosti više je nego tragična. Vrijednosti čovjeka, rada i njegovog stvaranja prevazilaze okvire etnija, podjela, rušenja i nazadovanja. Evropa je danas zajednica naroda, nacija, religija, kultura, etnija. Globalizacija briše granice podjela, jezičke barijere, kretanja roba i kapitala i stvara prostor pokretljivosti kapitalu, radu i znanju, ma odakle on dolazio. Za bosanskohercegovačke prilike je upitno postaviti pitanje opstanka. Nije li ono ispred zahtjeva za disolucijama i podjelama. Zašto zatvarati oči pred najezdom perifernog nad suštinskim. Razjašnjenje je moguće. Suočavanje je nužnost kako bi se moglo krenuti u sadašnjost a iz nje u budućnost. Zar povijest nije ilustrativna koliko i kobna? Koliko je naroda i podneblja bilo u sukobu i stradanju, zar danas nisu okrenuti isti ti narodi i zemlje budućnosti i prosperitetu umjesto osvete i retrogradnosti izravnavanja računa iz sadašnjosti. Izazov je uvijek iskorak ka napretku ili nazatku. Koji pravac izabrati, zavisi od građana i njihove volje, ali slobodne, ne ideologizirane, iskrivljene i politizirane do bespredmetnosti. Pored individualnog izbora nameće se i pitanje moći pojedinaca i građana. Pitanje nije izbora, već snaga na kojima je odluka hoće li krenuti demokratskim promjenama ili će zatonuti u stanje haosa i novo tutnjanje tenkova. Razum reformi je bliži, represija je izvjesna njena količina ovisi od snaga i njihove moći koja je legitimirana političkim izborima. Garanti mira su više mešetari nego subjekti koji mogu preduprijediti stanje haosa i nasilja. Na takvu konstataciju nas upućuje iskustvo rata koji je generiran i praćen sa dominantnom političkom idejom da se radi o ograničenom sukobu i da svim stranama treba onemogućiti novo naoružavanje. Dakle, agresoru je data i prilika i vrijeme da dovrši započeti posao etničkog čišćenja i protjerivanja domicilnog stanovništva, da ostvari postavljene ciljeve. Ono što je i agresora i međunarodne snage iznenadilo jeste otpor građana i njihovo nepristajanje na silu i nasilje. Ista floskula se ponavlja i u vrijeme mira i izgradnje povjerenja. Insistiralo se na ideji sporazumijevanja, a u suštinskom smislu zauzimaju se za status *quo*, što je legitimiralo njihovo prisustvo i sterilnu aktivnost. Osnovi zahtjev da se dogovore političke snage je u suštinsko smislu previđanje stvarnog stanja i činjenica da se postojeće političke elite ne mogu dogovoriti. Da je bio moguć dogovor na maksimalističkim načelima, do rata ne bi ni došlo. Pozivanjem na ispraznu retoriku dogovora znači da se stvari odvijaju stihijski, vremenski produžava i multiplicira agonijom. Povijesna je činjenica da se o sudbini Bosne nije nikad odlučivalo u njoj i sa njenim snagama bez susjednih zemalja i velikih sila. I danas je slična ili ista situacija. Dogovoriti se mogu što god hoće domaće političke snage, ali u koliko taj dogovor nije u interesu susjednih zemalja, one će naći i snage i načine da svaki takav dogovor učine

bespredmetnim i neodrživim. Zahtjev za distancu Srbije i Hrvatske od snaga i procesa u BiH je snažan. To je i preduvjet njihovog pridruživanja i približavanja evropskim integracijama. I pored tog jasnog zahtjeva više je nego vidljivo njihovo involviranje u unutrašnje procese i odnose Bosne i Hercegovine, od legitimiranja izbora u vlastitoj zemlji, dvojnog državljanstva, ekonomskih podsticaja, afirmacije kulturne i jezičke posebnosti do involviranja obavještajnih snaga u strukture Bosne i Hercegovine, pa do finansiranja medija i njihovo rasprostiranje na interesne sfere i prostore. Nerijetko su čuju izjave da su interesi susjednih zemalja da se stanje i odnosi u Bosni i Hercegovini stabiliziraju i da ne zavise od centara izvan BiH. Te izjave nisu praćene konkretnim akcijama, već su samo dvojstvo kojima se javno šalju poruke a suštinski poduzimaju mjere koje vode destabiliziranju i razgradnji samog tkiva i konstitucije države Bosne i Hercegovine, a time i njene teritorije na interesne sfere. Naravno, ne može, niti smije biti sva krivica stavljena na snage i subjekte izvan BiH. Na političkim elitama i građanima je velika odgovornost jer oni snose posljedice. Izbor je odgovornost, izbor je i mogućnost. Izbor je šansa napretka.

Je li moguće govoriti ili je potrebno govor promijeniti. Ako govor mržnje zamijeni govor razumijevanja, promijenit će se i gledište na prirodu i karakter sporenja. Potrebno je poći od onog što je građanima zajedničko, a ne ono što ih razdvaja i što spada u područje posebnog. Nužno je promijeniti svijest i gledišta, učiniti novi pristup u kojem istina čini bit stvari a ne manipulacija i ideologizacija. Pored radikalnih zaokreta snaga koje bitno kreiraju i usmjeravaju unutrašnje odnose, isto toliko je bitan zaokret međunarodne politike. Zar nije potrebno da Evropska unija po hitnom postupku primi Bosnu i Hercegovinu u svoje okrilje, zar ona nije kriva za svoje neuspjehe koje je imala i koje nije domislila za čitavo desetljeće direktnog upravljanja, bez obzira na forme, kao što je OHR i visoki i evropski predstavnik. Promašaji su tragični, sa velikim posljedicama za učesnike, tj. građane Bosne i Hercegovine, zato oni imaju pravo na ispostavu računa domaćim ali i međunarodnim akterima.

Da bi naša analiza imala i argumentaciju, detaljnije ćemo se pozabaviti doprinosima i dosadašnjoj ulozi visokog predstavnika u našoj zemlji.

Efekti politike međunarodne zajednice u BiH i visokog predstavnika za BiH

Dejtonskim sporazumom uspostavljena je uloga visokog predstavnika i definirana uloga međunarodne zajednice koja je bila involvirana u procese uspostave mira, legitimacije domaćih političkih snaga i subjekata te uspostavljanjem kriterija koji su bitni za izgradnju novog pravnog poretka i ekonomskog sistema. Kasnije je uloga visokog predstavnika (1997. i 1998) proširena sa ovlaštenjima koje su mu povjerile bosanskohercegovačke političke snage koje su prenijele niz pitanja iz svoje nadležnosti radi arbitriranja i efikasnijeg donošenja mnogobrojnih odluka u funkciji mira i izgradnje povjerenja među “zaraćenim stranama”. Od 2004 godine funkcija visokog predstavnika dopunjena je i objedinjena i funkcijom i evropskog predstavnika koji je imao zadaću da Bosnu i Hercegovinu podstakne i ohrabri na putu evropskih integracija i njenog pridruživanja tim procesima.

Dejtonskim mirovnim sporazumom zaustavljen je rat i stradanje stanovništva. To je njegova i najveća vrijednost i tekovina. Svi drugi ciljevi koji su postavljeni nisu ispunjeni ili su veoma malo ostvareni. Ustrojstvo zemlje i političko predstavljanje Dejtonskim sporazumom je osnažilo snage rata i snage koje su za disoluciju i nacionalno-teritorijalno prekomponovanje teritorije Bosne i Hercegovine, što je osnovni generator njene nestabilnosti i upitnosti i danas. Političko predstavljanje je zamijenjeno nacionalnom identifikacijom i kao takav model ojačan je status i pozicija nacionalnih stranaka i nacionalističkih političkih koncepata. Građanski koncept i identitet države i građanina je minimiziran i skoro normativno, a i praktično neostvariv i neprimjenjiv. To je za posljedicu imalo jačanje nacionalnih antagonizama i frustraciju snaga koje su trebale biti nosioci pomirenja i integrativnih procesa u uspostavi funkcionalne države.

Uspostava institucija države i prenošenje jednog broja ovlaštenja sa entiteta na nivo države praćen je u početku sa odobravanjem i nadom koja je mogla značiti jačanje kapaciteta države, njenu modernizaciju i stvaranje institucionalnih i normativnih pretpostavki za njeno funkcioniranje. Međutim, ista ta pitanja u kasnijoj fazi postaju predmet političkih sporova pa i zahtjeva za vraćanjem prenesenih i povjerenih ovlaštenja sa države na nivoe entiteta. Ta pitanja i njihova politizacija poslužila su političkim strankama da destabiliziraju stanje i odnose i da stvore paralizu institucija države u više navrata, od krize vlasti i njenog konstituisanja, do rada i nadležnosti institucija na nivou i u okviru entiteta.

Jednostrani pristup ili hipotetičko pitanje, koje zadobija političku dominaciju, a koje se stalno postavlja jeste pitanje da li državu čine entiteti ili su entiteti u okviru teritorijalnog koncepta države Bosne i Hercegovine i postaje glavni predmet spora dugi niz godina kod zagovornika koji zastupaju koncept centralizacije ili decentralizacije same države i nemogućnost promjene njenog ustrojstva u bilo kojem smislu. Kroz prizmu centralizacije i decentralizacije promatraju se, ali i provode sve druge reforme u okviru države, ali i entiteta. Institucije su tako više imitacija nego kreacija novog. Najilustrativniji primjer je reforma policije koja je provedena. Iako pod okriljem velikog pritiska međunarodne zajednice i Evropske unije, u suštinskom smislu stanje je ostalo isto. Političke snage su same sebe amnestirale od odgovornosti, ali i reformskog procesa, a u suštinskom smislu nisu ništa promijenile. Tomu doprinosi i međunarodna zajednica ili njena institucionalna forma kroz kapacitet OHR koja takva stanja ili tolerira ili pothranjuje. Ohrabrivanje snaga na dogovor je u suštini održavanje statusa *quo*. Istini za volju, kada je riječ o ekonomskoj sferi, ta pitanja su mnogo manje sporna. Koncepti privatizacije su provedeni bez politizacije i uplitanja entiteta ili političkih elita iz jednog entiteta u drugi, što dovoljno govori da postoji mogućnost dogovora i da se jasno zna koja pitanja politizirati i ne nalaziti rješenja, a to su pitanja nacionalnog identiteta, teritorijalnog ustrojstva, podjele vlasti, funkcioniranje institucija države, nadležnosti sudske, policijske i onih koje se stalno prisvajaju i uvećavaju na razini entiteta nasuprot interesu i potrebi građana.

Nenalaženje rješenja za mnogobrojna pitanja od interesa za građane i za funkcioniranje države stalno doprinosi povećanju konfliktnosti i nepovjerenju ne samo u političke koncepte, već i u odlučnost i htijenja međunarodne zajednice da pomogne i da doprinese da se na funkcionalnoj osnovi traže i nalaze rješenja. Ogroman je kapacitet međunarodne zajednice involviran u Bosni i Hercegovini, preko bezbroj institucija koje su formirana na prostoru BiH i u okviru određenih pitanja ili institucija koje su u suštini doprinijele da amnestiraju i pasiviziraju domaće političke snage, ali i obične građane od odgovornosti za stanje i odnose. Stalnim arbitriranjem i nametanjem konceptata koji često nisu ni logični, pa ni primjenjivi na prilike i odnose u BiH instaliraju se i kao takvi ne daju efekte i rezultate ili su ti rezultati suprotni očekivanjima i postavljenim ciljevima. Tako bismo danas i nakon petnaest godina od završetka tragičnog rata mogli konstatirati da reforme poduzete u mnogobrojnim sektorima nisu dale očekivane efekte i da ti potezi nisu bili, niti osmišljeni niti su bili primjereni tradicionalizmu i uvjetima koji su vladali ranije u Bosni i Hercegovini. To se da najilustrativnije primijetiti u sferi reforme sudstva koja je više nego promašena i koja je veliki korak u nazad u odnosu na zatečeno

stanje, zatim reforma u okviru bezbjedonosnih snaga koja je formalna, a ne i suštinska, poreskom sistemu, vanjskoj politici i mnogim drugim oblastima i djelatnostima.

Uloga međunarodnog predstavnika je oscilirala i bila u funkciji koordinacije, a ne kompetencije za mnogobrojne reformske procese. Mnogobrojne zemlje su ponudile svoje vizije i koncepte, neke od njih su i iste finansirale i na taj način eksperimentirale i ostavljale ne samo nedovršene procese, već su razrušili stari institucionalni sistem, a „svoj“ natureni ostavili nedorečenim i nedovršenim, što za posljedicu ima nefunkcionalne institucije države i neefikasnost međunarodne zajednice da određena pitanja zaokruži i dovede do kraja. Uloga međunarodne zajednice koja se u suštini ogledala u konceptu dogovora i prenosa ovlaštenja na domaće političke subjekte pokazala se neuspješnom. Većina reformi koje je provela pod svojim nadzorom su nakalemljene i ne daju efekte i učinke koji su nužni za jednu funkcionalnu državu. Nisu otklonjeni osnovni uvjeti rata niti su profilirane nove političke snage koje bi mogle ponuditi drugačiju viziju i koje bi se organizirale na drugačijem konceptu političkog predstavljanja i zastupanja interesa građanstva, a ne etnosa.

Nevladin sektor se nije razvio niti afirmisao, što dodatno destabilizira i političko stanje i daje primat politizaciji svega i svačega nasuprot rješenju pitanja od interesa za građane. Građani su taoci i instrument etnopolitika i nacionalne retorike koja se ojačava i koja doprinosi izuzetno velikom intenzitetu konfliktnosti, nepovjerenja i straha suprotnih etnija, nasuprot svog opstanka i mogućnosti zajedničkog života u tako razdijeljenoj državi. Vlast ne smiruje, već podstiče konfliktnost, nacionalitet koristi kao instrument kolektivnog identiteta i ne odnosi se prema građanima jednako, već kolektivitet koristi kao izgovor za nepovjerenje, ugrožavanje, zastrašivanje i širenje mržnje. Takva formula obezbjeđuje nacionalnim strankama pobjedu na izborima i time se zatvara krug u kome birači umjesto izbora vrše nacionalno prebrojavanje i identifikovanje kroz političke stranke, što opet njih legitimira za političko predstavljanje i etnohomogeniziranje.

Iz kvadrature kruga, koja svakim izborima daje stanje isto, dolazi do apatije građana, ali i do razočarenja međunarodne zajednice ne samo u reformske procese, već i u efekte i mjere koje oni poduzimaju, a u krajnjem ishodu i u samu mogućnost opstanka BiH kao države na dejtonskim osnovama i načelima.